

המילים הללו...

פעילות לימודית לקראת חג החנוכה, כולל הצעות לדיון

הנרות הללו

מזה אלפיים שנה אומרים יהודים שמונה פעמים רצופות בשנה – בעת הדלקת נרות החנוכה, את המלים המובאות להלן. ברכת "הנרות הללו..." היא לנו נקודת מוצא להיכרות עם חג החנוכה, על סמליו ומשמעותותיו כהתפתחותם לאורך הדורות. מוזמנים/ מוזמנות ללמוד אודות חג החנוכה באמצעות מילים אלו – בימים ההם ובזמן הזה.

ברוך אתה ה', אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של חנכה.

ברוך אתה ה', אלהינו מלך העולם, שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה.
[רק בנר ראשון] ברוך אתה ה', אלהינו מלך העולם, שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה.

הנרות הללו אנחנו מדליקין על הנסים ועל התשועות ועל הנפלאות שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה על ידי כהניך הקדושים. וכל שמנת ימי חנכה הנרות הללו קדש הם ואין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותם בלבד, כדי להודות ולהלל לשמך הגדול על נסיך ועל ישועתך ועל נפלאותיך.

מעוז צור ישועתי לך נאה לשבח

תכון בית תפילתי ושם תודה נזבח

לעת תכין מטבח מצר המנבח

אז אגמור בשיר מזמור חנכת המזבח.

[בסידור התפילה מצויים עוד חמישה בתים לפיוט זה]

ברוך

כדרכן של ברכות, מברכים קודם כל בשם (ה') ואחר כך במלכות (מלך העולם). הברכה היא ביטוי לצירוף של רגשות: תחושת כפיפותנו לאל, הבעת תודה על חסדו, מתן שבח לעוצמתו. כמובן שצירוף זה אינו מחייב וניתן לבטא דרך מלים אלו כל רגש שהוא.

דיון: האם "אי-אמונה באלהים" צריכה לבטל את רצוני לומר ברכה כזו?

קדשנו במצוותיו וציונו

חג החנוכה הוא אחד מכמה מועדים שיצרו החשמונאים לציון נצחונותיהם והוא היחיד ששרד עד ימינו. למרות שהמסורת היהודית אינה מציינת ציווי אלוהי על הדלקת הנרות ניתן לראות בחנוכה מעין זכר למנורת המקדש (בת שבעת הקנים) שעל הדלקת נרותיה מצווים הכהנים בבית המקדש. הכרעת חכמי ישראל בדורות שלאחר החשמונאים לשמור ולקיים את חג החנוכה היא שהעניקה להדלקת הנרות, בעיניהם ובעיני הדורות שלאחריהם, תוקף של ציווי אלוהי.

דיון: האם לגיטימי להכריז על מנהג כציווי אלוהי למרות שאין ראיות לציווי כזה?

נר של חנוכה

גדליה, קבוץ משמר הנגב, 1971:

"בית שמאי אומרים: יום ראשון, מדליק שמונה. מכאן ואילך – פוחת והולך. בית הלל אומרים: יום ראשון, מדליק אחד. מכאן ואילך – מוסיף והולך". [שבת, כ"א, ע"ב] הנחנו את החנוכה על השולחן. זה השולחן של הדו-שיח כשנפרצת השיגרה. זה השולחן של האירוח והידידות, והוא עמוס ספלי קפה, זה השולחן של השתיקה, כשהשולחן ספינה מוארת העומדת על מקומה כי לא נושבת הרוח.

הדלקנו נר ראשון והבן הקטן נחפז לכבות את החשמל. שרנו "מעוז צור" בחדר שבו לכל אחד צלו המרקד בקיר אחר גבו, לכל פנים קמטים ועומק ורוך נשכח, בכל העיניים בבואת הנר כמו בצילום מוצלח. כל מעשה גדול, כל רעיון גדול, כל גבורה גדולה – דינם שילכו ויקטנו. כל מעשה קטן, כל גבורה צנועה, כל מחווה קטן של אהבה – דינם שיצטברו וידליקו שוב את השלהבות וחוזר (תודה לאל!) חלילה. הבן הקטן שאל, והוא יודע היטב את התשובה אך רוצה הוא לשמוע אותה כהבטחה מתחדשת: ומחר?

מחר נדליק שניים -

ואחרי מחר ?

נדליק שלושה -

ואחרי זה ?

אחרי זה כבר לא חשוב, האור ילך ויגדל.

שעה זו הרהרתי בלבי:

"יכול אדם לכסוף לאשו של שמאי, אך אין דרך טובה אליה מזו של הלל הזקן".

דיון: האם יש הסברים אפשריים נוספים להכרעה בזכות מנהגו של בית הלל?

נסים

"נס פך השמן" קשור כמובן ב"נס" נצחונם של החשמונאים וצבאם. באלפי שנות גולה הודגש הנס על חשבון הגבורה האנושית שאיפשרה אותו. עם התקומה הציונית הלאומית חזר מוטיב הגבורה לבלוט, כפי שניתן לראות בקטע משירו של אהרן זאב [לחן: מרדכי זעירא], משורר לילדים וקצין החינוך הראשון של צה"ל:

"אנו נושאים לפידים

בלילות אפלים

זורחים השבילים מתחת רגלינו - -

נס לא קרה לנו, פך שמן לא מצאנו

לעמק הלכנו, ההרה עלינו

מעיינות האורות הגנוזים גילינו

בסלע חצבנו עד דם

ויהי אור."

מיריק גרזי, חנוכה תשס"א, שלושה חודשים לאינתיפדה השנייה:

"אָנוּ נוֹשְׂאִים לְפִידִים בְּלֵילוֹת אֶפְלִים"

בְּעֵת הָאֲחֵרוֹנָה אָנִי שְׁבָה אֶל הַשִּׁיר הַזֶּה

פְּעַם וְעוֹד פְּעַם

וּמְבַקֶּשֶׁת לְאוֹמְרוֹ בְּלִבִּי, מִחֲדָשׁ.

תְּמִיד יִדְעֵתִי שְׂאֵמֶת דְּבַר הַשִּׁיר,

תְּמִיד אֶמְרֵתִי, בִּינֵי לְבִינֵי

שְׁעַל זְמַנִּים שְׁעֵבְרוּ הוּא מְדַבֵּר, עַל אוֹדוֹת אֲבוֹתַי

הַחֲלוּצִים

שְׁסָלְלוּ לְפָנַי אֶת הַדֶּרֶךְ.

אֲבָל עֲכָשׁוּ אֲנִי יוֹדַעַת
שְׁעֵלִינוּ הוּא נִכְתָּב,
עֲכָשׁוּ אֲנִי רוֹצֶה לְאֹמְרוֹ מִחֲדָשׁ
בְּלִשׁוֹן הוֹה, בְּלִשׁוֹן עֲכָשׁוּ.

עֲכָשׁוּ, הַיּוֹם, אֲנַחְנוּ,
נִשְׁאִים אֶת הַלְפִידִים
וְלִבְנוּ צֶמָא לְאוֹר.
כִּי הַשְּׁבִילִים אֵינָם זֹרְחִים מִתַּחַת לְרַגְלֵינוּ,
אֶת דְּרָכֵנוּ אֲנַחְנוּ עֲדִין סוֹלְלִים,
מִגִּשְׁשִׁים בְּעֶרְפֵּל הַעוֹטָה אוֹתָהּ
וְהֵנֶס אֵינְנוּ מִצִּפָּה מֵעֶבֶר לְעֻקוֹל.

לְעֵמֶק אֲנַחְנוּ עֲדִין הוֹלְכִים,
אֶל הָהָר לֹא פִסְקָנוּ מִלְּהַעֲפִיל,
הַסֵּלַע עוֹדְנוּ נִחְצָב בְּיַדֵּינוּ,
לְבִנְיָנוּ, דוֹר שְׁלִישִׁי וְרִבְעִי, אֲנוּ מוֹרִישִׁים אֶת
הַקֶּרֶדֶם.

הַדֶּרֶךְ קָשָׁה עַד מֵאֵד אֲמַרְנוּ,
הַדֶּרֶךְ אֲרָכָה עַד מֵאֵד אֲמַרְנוּ
וְלִפְעָמִים נִדְמָה שֶׁהִטְעוֹנוּ הַשְּׁבִילִים.

אֲבָל אֲנַחְנוּ גַם יוֹדְעִים שֶׁהַדֶּרֶךְ שְׁאֲרָכָה,
הַדֶּרֶךְ הַנִּפְתָּלֶת
עוֹד תְּהִיָּה לְמִישׁוֹר,
הִיא מִכְרָחָה יוֹם אֶחָד לִהְיוֹת לְמִישׁוֹר,
כִּי בִקְצֵה הַדֶּרֶךְ מִצִּפָּה הָאוֹר,
עוֹד יְהִי אוֹר.

דיון: מה זו 'גבורה'? מה זה 'נס'? האם גם בגבורה יש מימד של נס?

בימים ההם בזמן הזה

הימים "ההם" מכוונים לימי החשמונאים. הזמן "הזה" עשוי להיות זמן-הלוח (חודש כסלו) או זמן ההיסטוריה (הדור בו אנו חיים).

דיון: איזה פירוש ל"בזמן הזה" נראה לנו נכון יותר?

שהחיינו

ברכת "שהחיינו" נאמרת, בדרך כלל, כביטוי לשמחתנו בעת שאנו זוכים לקיים טקס יהודי שעברה שנה תמימה מעת שקיימנו אותו לאחרונה. אנו מודים על שנתאפשר לנו לחוות שוב את הטקס שחווינו בשנה שעברה. לכן נאמרת ברכה זו רק עם הדלקת הנר הראשון.

כהניך הקדושים

ספר חשמונאים א' (יש ארבעה) נכתב על-ידי יהודי שחי בתקופת מרד המקבים. מתתיהו ובניו היו כהנים, מה שאיפשר להם לעסוק בחידוש עבודת אלהים בבית המקדש. ספר זה נכתב במקורו בעברית אך מסורת החכמים לא שמרה עליו והוא נותר בתירגום ליוונית בלבד ולא היה חלק מארון הספרים היהודי עד למאה התשע-עשרה. אז שב ותורגם לשפתו המקורית, העברית:

"אז אמרו יהודה ואחיו: הנה נגפּו אויבינו, נעלה לטהר את המקדש ולחנכו. ויקהל כל המִחְנֶה ויעלו על הר ציון. - - - הוא בחר כהנים תמימים [טהורים] אוהבי התורה והם טהרו את המקדש - - - עשו כלי קדש חדשים, הביאו את המנורה ואת מזבח הקטרת ואת השלחן להיכל, הקטירו על המזבח, העלו את הנרות אשר על המנורה.. והם האירו בהיכל - - - וביום חמשה ועשרים לחדש התשיעי הוא חדש כסלו.

ביום ההוא נחנך בשירים ובנבלים ובכנורות ובמצלתים. - - - שמונה ימים חגגו את חנכת המזבח - - - יהודה ואחיו וכל קהל ישראל קבעו לחג את חנכת המזבח במועדם בכל שנה ושנה שמונה ימים מיום חמשה ועשרים לחדש כסלו בשמחה ושבועה.

[חשמונאים א', פרק ד']

שמונת ימי חנוכה

בתלמוד הבבלי, שכתובתו הסתיימה בבבל כש-מאות שנה אחרי תקופת החשמונאים, מצוטט טקסט עתיק (מסכת תענית):

"בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמניא אינון, שלא למספד בהון ודלא להתענות בהון." [מארמית: ימי החנוכה שמונה הם, ואסור לספוד בהם (למת) ולהתענות (לצום)].
התלמוד הבבלי מסביר זאת כך:
"כשנכנסו יונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל. וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד. נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים. לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל ובהודאה".
[שבת, כ"א, ע"ב]

דיון: מדוע מדגיש התלמוד הבבלי את נס פך השמן ולא את "כשגברה מלכות בית חשמונאי"?

ואין לנו רשות להשתמש בהם

הנרות הם סמל. תפקידו של הסמל לבטא תוכן ומשמעות ולא לשמש מכשיר מעשי. בימים עברו, כשנרות היו מקור אור יחיד בבית, מצאו לנכון להדגיש את ייחודם של נרות החנוכה כסמלים ולא כמכשירים.

דיון: איזה סמלים יהודיים אחרים אנחנו מקיימים לשם ביטוי תכנים ומשמעויות?

מעוז צור ישועתי

"מעוז צור" נכתב במאה ה-13 בגרמניה על-ידי יהודי ששמו הפרטי היה מרדכי. מאז ועד היום יהודים רבים שרים אותו בתום הברכות על הנרות. הכינוי "מעוז" לאלהים מקורו כבר בתנ"ך, כמו בתהלים, כ"ז, 1: "...ה' אורי וישעי, ממי אירא? ה' מעוז חיי, ממי אפחד?" או בירמיהו ט"ז 19: "ה' עזי ומעזי ומנוסי בעת צרה..."

מנגינת "מעוז צור", שהיתה בדורות האחרונים מנגינה טיפוסית לחג השחרור הלאומי-דתי, היא מנגינה שמקורה בשירי העם הגרמניים בימי הביניים.

מטבח מצר המנבח

שיר זה, שחובר בזמן מסעי הצלב על רקע רציחות המוניות של יהודים על-ידי נוצרים, מבטא שאיפה לתבוסת הרוצחים. האויב [צר] מדומה לכלב נובח, שאלהים יגרום לחיסולו [מטבח].

דיון: האם מוצדק לשמוח בחיסול האויב, או שראוי להצטער על כל אלימות, גם כשאין לנו ברירה אלא להשתמש בה?

חנוכת המזבח

בכל ימי חג החנוכה קוראים בבית הכנסת ב"פרשת הנשיאים" (במדבר, ז'-ח'), שבה מסופר על חנוכת המשכן שבנו בני ישראל במדבר. המזבח שהחשמונאים הקימו מחדש הוא סמל שמחבר יחדיו תקופות שונות בחיי העם היהודי.

דיון: האם סמל המזבח יכול להיות משמעותי בשבילי?

פמיניזם בסיפורי חנוכה

בדיון התלמודי העוסק בשאלה מי אינו חייב בהדלקת נר חנוכה נאמר: "אשה ודאי מדליקה, דאמר רבי יהושע בן לוי: נשים חייבות בנר חנוכה שאף הן היו באותו הנס".
(מסכת שבת, דף כ"ג, ע"א)

שלושה סיפורי נשים נקשרים לחנוכה ועברו גילגולים בגרסאות שונות:

- סיפורה של "אם הבנים" - (הידוע בכינוי המאוחר "חנה ושבעת בניה")
- סיפורה של יהודית - המופיע ב"ספר יהודית" - מן הספרים החיצוניים (שלא נכללו במקרא).
- סיפורה של בת מתתיהו.

לאחר רשימת השאלות, מצורפת אחת הגרסאות (מני רבות) של כל אחד מסיפורי הנשים הללו:

שאלות מרכזיות העולות מן הסיפורים

1. באילו דרכים או אמצעים בוחרות נשים להיות מעורבות בסכסוך מלחמתי הלאומי-תרבותי, כאשר אין להן מקום במעורבות פוליטית, צבאית או רוחנית/אמנותית בשדה הציבורי? באילו אפנים שונים

משתמשות בנשיותן/ מיניותן לשם כך? (אפשר לפתוח דיון בנושא זה בהעלאת סיפורים ושמות של נשים המעורבות במאבק תרבותי לאומי לאורך ההיסטוריה ובדפוסי מעורבות מקובלים ישנם גם דפוסי מעורבות שאינם באים לידי ביטוי בסיפורים אלה כמו מעורבות ישירה לשלום, או מלחמה כחלק מצבא רשמי).

2. האם הן משרתות אינטרסים של נשים, האם משופר מעמדן כנשים בעקבות זאת? במה הוא משתפר ובמה נפגע?
3. האם נשים כאיזשהו "אחר" בחברה, הן חלק מן הזהות הלאומית המתחדדת בהקשר של מלחמה, או שעדיין מייצגות "אחרות" גם בתוך האני הקולקטיבי המתגבש מול אויב?
4. אילו מבין המעשים הללו אתם מעריכים יותר ומדוע?
5. האם נשים צריכות לקחת חלק במלחמות - כאשר אין להן חלק בדרג ההחלטות ובקביעת המדיניות המובילה למלחמות אלה?

את הסיפורים ניתן למצוא בנוסחים מעובדים וקריאים בקובץ "ממקור ישראל" שערך מ.י. ברדיצ'בסקי וב"ספר האגדה" של ביאליק ורבניצקי.

סיפור "אם הבנים" - מרים בת תנחום ע"פ מדרש איכה רבה, פרשה א'

מעשה במרים בת תנחום שנישבת היא ושבעת בניה עמה, מה עשה לה השלטון: חבש כל אחד בפני עצמו.

הוציא את הראשון ואמר לו: השתחוה לצלם כשם שהשתחוה אחיך.

אמר לו: חס וחלילה אחי לא השתחוה, אף אני לא אשתחוה לו.

אמר לו: למה?

אמר לו: שכתוב בתורה 'אנוכי ה' אלהיך (שמות כ, ב'), צוה עליו להרגו.

הוציא את השני, אמר לו: השתחוה לצלם כמו שהשתחוה אחיך.

אמר לו: חס וחלילה לא השתחוה אחי, אף אני איני משתחוה לו.

אמר לו: למה?

שכתוב בתורה לא יהיה לך אלהים אחרים על פני (שם שם, ג')

מיד צוה עליו להרגו.

הוציא את השלישי, אמר לו: השתחוה לצלם כשם שהשתחוה אחיך.

אמר לו: חס וחלילה לא השתחוה אחי, אף אני איני משתחוה לו.

אמר לו: למה?

שכתוב בתורה: זובח לאלהים יחרם (שם כ"ב, י"ט) צוה עליו להרגו.
הוציא את הרביעי אמר לו: השתחוה לצלם כשם שהשתחוו אחיך.
אמר לו: חס וחלילה לא השתחוו אחי, אף אני לא אשתחוה לו.
אמר לו: למה?
שכתוב בתורה: לא תשתחוה להם ולא תעבדם (שם כ', ה').
צוה עליו להרגו.

הוציא החמישי אמר לו: השתחוה לצלם כשם שהשתחוו אחיך.
אמר לו: חס וחלילה לא השתחוו אחי, אף אני לא אשתחוה.
אמר לו: למה?

שכתוב בתורה: וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת
ואין עוד (דברים ד', ל"ט), צוה עליו להרגו.

הוציא הששי ואמר לו: השתחוה לצלם כשם שהשתחוו אחיך.
אמר לו: חס וחלילה לא השתחוו אחי, אף אני לא אשתחוה לו.
אמר לו: למה?

שכתוב בתורה: שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד (דברים ו', ד')
הוציא את השביעי, והוא היה הקטון שבהם.

אמר לו: השתחוה לצלם כשם שהשתחוו [אחיך].
אמר לו: חס וחלילה לא השתחוו אחי לצלם, אף אני
לא אשתחוה.

אמר לו: למה?

שכבר נשבענו לאלהינו שאין אנו ממירין אותו ביראה, שנאמר את ה' האמרת היום (דברים כ"ו, י"ז) וכשם שנשבענו
לו, כך נשבע לנו, שלא להמירנו באומה אחרת שנאמר וה' האמירך היום (שם, שם, י"ח).

אמר לו: אם כן אני אזרוק הטבעת זו לפני הצלם ולך הביאהו כדי שיראו ויאמרו קיים מצות הקיסר.

אמר לו: אללי לך קיסר, ממך שאתה בשר ודם אתיירא, ולא אתיירא מפני מלך מלכי המלכים הקב"ה שהוא אלוה
של עולם.

אמר לו: וכי יש אלוה בעולם?

אמר לו: אללי לך קיסר וכי עולם של הפקר ראית?

אמר לו: וכי יש פה לאלהיכם?

אמר לו: בעבודה זרה שלכם כתיב: פה להם ולא ידברו (תהלים, קט"ו, ה') אבל באלהינו כתיב: בדבר ה' שמים נעשו (שם, ל"ג, ו')

אמר לו: וכי יש עינים לאלהיכם?

אמר לו: בעבודה זרה שלכם כתיב: אזנים להם ולא ישמעו (תהלים קט"ו ו') אבל באלהינו כתיב: תמיד עיני ה' אלהיך בה (דברים, י"א, י"ב)

אמר לו: וכי יש אזנים לאלהיכם?

אמר לו: בעבודה זרה שלכם כתיב: אזנים להם ולא ישמעו (תהלים, קט"ו, ו') אבל באלהינו כתיב: ויקשב ה' וישמע (מלאכי, ג', ט"ז)

אמר לו: וכי יש אף לאלהיכם?

אמר לו: בעבודה זרה שלכם כתיב: אף להם ולא ירחון (תהלים, קט"ו, ו') אבל באלהינו כתיב: וירח ה' את ריח הניחוח (בראשית ח', כ"א).

אמר לו: וכי יש ידיים לאלהיכם?

אמר לו: בעבודה זרה שלכם כתיב: ידיהם ולא ימישון (תהלים קט"ו, ז') אבל באלהינו כתיב: אף ידי יסדה ארץ (ישעיה, מ"ח, י"ג).

אמר לו: וכי יש רגלים לאלהיכם?

אמר לו: בעבודה זרה שלכם כתיב: רגליהם ולא יהלכו (תהלים קט"ו, ז') אבל באלהינו כתיב: ועמדו רגליו ביום ההוא (זכריה י"ד, ד') ודרך על במותי ארץ (מיכה, א', ג')

אמר לו: וכי יש גברון לאלהיכם?

אמר לו: בעבודה זרה שלכם כתיב: לא יהגו בגרונם (תהלים קט"ו, ז') אבל באלהינו כתיב: חכו ממתקים וכלו מחמדים (שה"ש, ה', ט"ז)

אמר לו: אם יש לו כל המידות הללו, מפני מה לא הציל אתכם מידי כשם שהציל חנניה מישאל ועזריה.

אמר לו: חנניה מישאל ועזריה היו זכאין ונפלו בידי מלך זכאי, אבל אנו חייבים ונפלנו ביד מלך חייב ואכזרי, כדי שיתבע דמנו, כי הרבה דובים והרבה נמרים יש לו להקב"ה שיפגע בנו, ולא מסרנו הקב"ה אלא בידך בשביל שהוא עתיד לתבוע את דמנו מידך, מיד צוה עליו להרגו.

שאלות

- מרים מבקשת להניק את בנה, באיזה אמצעים היא מתמודדת עם הגזרה הקשה, באיזה אופן משתמשת באימהות שלה?
- באיזה אופן מביעה את מחויבותה לתרבות ולדת?

- מהי עמדתה של מרים מול אברהם, כאשה?
- האם יש באמירה זו אירוניה?

(דו השיח בין הבנים לבין השלטון נעשה דרך פסוקים (דת - תרבות))

אפשר להשוות את המדרש לסדרת מדרשים על מקומה של שרה בעקדת יצחק: מדרש תנחומא, פרשת וירא.

סיפור בת מתתיהו מתוך "בית המדרש" בעריכת ילינק (ע"פ מדרש חנוכה)

עמדו וגזרו כל מי שאשתו הולכת לטבילה ידקר בחרב וכל הרואה אותה הרי היא לו לאשה ובניה לעבדים. כיון שראו ישראל כך מנעו עצמם מלשמש. כיון ששמעו יונים כך אמרו: הואיל ואין ישראל משמשין מטותיהם אנו נזקקים להם. כיון שראו ישראל כך חזרו על נשיהן בלא טבילה בעל כרחן, אמרו: ריבוננו של עולם בעל כרחנו שלא בטובתנו, שאין האשה רוצה לישוב תחת בעלה בלא עונתה.

אמר להם הקב"ה: הואיל ועשיתם בלא כוונה אני אטהר אתכם, ופתח לכל אחד ואחד מהם הקב"ה מעין בתוך ביתו והיו נשיהם טובלות בתוך בתיהם ונתקיים עליהם מקרא זה (ישעיה י"ב, ג') ושאתם מים בששון ממעיני הישועה. ונתקיים עליהם מקרא זה (שם, ד', ד') אם רחץ ה' את צואת בנות ציון.

כיון שראו יונים שאין ישראל מרגישין בגזרותיהם עמדו וגזרו עליהם גזרה מרה ועכורה: שלא תכנס לילה ראשון אלא אצל ההגמון שבמקום. כיון ששמעו ישראל רפו ידיהם ותשש כחם ונמנעו מלארש. והיו בנות ישראל בוגרות ומזקינות כשהן בתולות ונתקיים עליהם: איכה א, ד') 'בתולותיה נוגות והיא מר לה'. והיו יונים) מתעללים בבתולות ישראל ונהגו בדבר זה שלש שנים ושמונה חדשים, עד שבא מעשה של בת מתתיהו כהן גדול ונשאת לבן חשמונאי ואלעזר היה שמו.

כיון שהגיע יום שמחתה הושיבוה באפריון, וכשהגיע זמן הסעודה נתקבצו כל גדולי ישראל לכבוד מתתיהו וחשמונאי, שלא היו באתו הדור גדולים מהם. וכשישבו לסעוד עמדה חנה בת מתתיהו מעל אפיריון וספקה כפיה זו על זו וקרעה פורפירא שלה ועמדה לפני כל ישראל כשהיא מגולה לפני אביה ואחיה וחותרנה. כיון שראו אחיה כך נתביישו ונתנו פניהם בקרקע וקרעו בגדיהם ועמדו עליה להורגה.

אמרה להם: שמעוני אחי ודודי, ומה אם בשביל שעמדתי לפני צדיקים ערומה בלא שום עבירה הרי אתם מתקנאים, ואין אתם מתקנאים למוסרני ביד ערל להתעלל בי? לא יש לכם ללמוד משמעון ולוי אחי דינה שלא היו אלא שנים וקנאו לאחותם והרגו כרך בשכם ומסרו עצמן על יחוד של מקום ועזרם ולא הכלימם. ואתם חמישה אחים: יהודה, יוחנן, יונתן, שמעון ואלעזר פרחי כהונה יותר ממאתים בחור, שימו בטחונכם על המקום והוא יעזור אתכם שנאמר: שמואל א' י"ד, ו') 'כי אין לה' מעצור להושיע וגו... פתחה) פיה בבכיה ואמרה: ריבוננו של עולם אם לא תחוס עלינו חוס על קדושת שמך הגבור שנקרא עלינו ונקום היום נקמתנו.

באותה שעה נתקנאו אחיה ואמרו: בואו ונקח ונטול עצה במה נעשה, ונטלו עצה זה מזה ואמרו בואו ונקח אחותנו ונוליכה אצל המלך הגדול ונאמר לו אחותנו בת כ"ג ואין בכל ישראל גדול מאבינו, וראינו שלא תלין אחותנו עם ההגמון אלא עם המלך שהוא גדול כמותנו ונכנסנו עליו ונהרגנו ונצא ונתחיל בעבדו ובשר, והשם יעזרנו וישגבנו. ונטלו עצה וגו' ועשה להם הקב"ה תשועה גדולה ושמעו בת קול מבית קודש הקודשים: 'כל ישראל נצחו כוליה טליא באנטיוכיה' כן יעשה המקום ישועה בימינו טמן.

- האם מובע כאן ספק לגבי נאמנותן של הנשים "שאין האשה רוצה..."?
- מה משמעותו של ספק כזה?
- באיזה אופן משתמשת חנה בנשיותה כאן?
- מה הקשר לסיפור דינה?
- מהי המשמעות בכך שחנה היא המזכירה ומצטטת את המקורות?

מעשה יהודית מתוך "בית המדרש" - ילינק

מעשה שבא מלך הגוים על ירושלים כארבעים אלף גבורי חיל ויצר עליה ימים רבים. ויקוצו בני ישראל מפניהם במצור ובמצוק ויהיו בצרה גדולה.

והיתה בירושלים נערה מבנות הנביאים וכראותה כי גדל השבר ועצם הצער ותשם נפשה בכפה ותצא עם שפחתה ותגע עד שערי העיר ותאמר לשוערים: פתחו השערים ואצא, אולי יעשה לי הקב"ה אות ופלא ואהרוג את הכופר הזה ויושעו ישראל על ידי.

ויאמרו לה: לא נפתח שאנו מפחדים שמא אהבת א' מפרשי המלך להנשא לו או שמא תעשי תחבולות על העיר ללוכדה.

ותאמר: חס וחלילה, אלא אנכי בוטחת ברחמי שמים שיעזרוני על האויב הזה. ותשבע להם ביי אלהי ישראל ויפתחו השערים ותצא עם שפחתה ותלך עד אהל המלך ותבא לפניו. והנערה יפה עד מאד וכראות אותה המלך מצאה חן בעיניו ותשא חסד לפניו.

ויאמר לה המלך: מי את בתי ואי מזה באת ואנה תלכי? ותאמר לו: מבנות הנביאים אנכי. שמעתי מאבי שתכבוש את העיר ותתפוש אותה ואבוא לבקש על נפשי ועל נפש בית אבי למלטם כשתקח העיר. ויאמר לה המלך: אני אעשה כדברך ואני רוצה לקחתך לי לאשה.

ותאמר לו: אדני המלך חנני כאחת שפחותיך, עשה הטוב בעיניך, אבל אודיעך אדני המלך שאנכי נדה ובערב אנכי ראויה לטבילה. צוה את עבדיך בערב כשיראו שתי נשים הולכות למעין, שלא יפנו בנו ואל ידברו עמנו מטוב עד רע, ואלך ואטבול ואשוב אליך.

ויצו המלך להעשות כן וישמח שמחה גדולה בנערה ובבשרה שבשרה למלך ויאסוף כל שריו ועבדיו ויעש להם משתה ויאכל וישת מן היין וישכר וירדם וילכו כלם איש לאהליו ולא נשאר עם המלך זולתי הנערה והשפחה ותכון

הנערה לבדה לשמים ותקם ותשלוף את החרב ותכרות בה ראש המלך ותשא ראשו בדדיה ותלכנה שתיהן ותעברנה במחנה ואין דובר להן דבר עד שהגיעו לשערי ירושלים ותקרא לשוערים.

ותאמר להם: פתחו השער כי הב"ה עזרני והרגתי את האויב ולא האמינו לדבריה. והיה למלך שר אחד משריו והיה אומר למלך: חדל מאומה זו אל תצורם ואל תתגרר במלחמה כי אלהיהם עמם ואהבם ולא יסגירם בידך. ראה מה עשה לאשר היו מלפניך למלכים הראשונים ולשרים שצרו על ישראל, מה היתה אחריתם. והיה למלך מרבה תוכחות עד שקצף עליו המלך ויצו המלך לקשרו ולתלותו חי אצל שער העיר.

וכראות הנערה כי אינם רוצים לפתוח השער אמרה להם: אם לא תאמינו לי הנה השר התלוי יכיר את ראשו ותאמינו לדברי הנערה. ויפתחו השער ויראו את הראש לשר התלוי ויכירו השר ויאמר: ברוך יי' אשר הסגיר אותו בידכם והציל אתכם מידו.

וישמע הדבר ויתקבצו בחורי ישראל וגבוריו ויקחו את חרבותם בידם ויבאו עד המחנה והיו הם קוראים בקול רם: שמע ישראל יי' אלהינו יי' אחד. ויראו אנשי המחנה אותם וילכו לאהל המלך ויראו כי מת גבורם וינוסו ויעזבו את אהליהם ואת סוסיהם וכל חילם וימלטו נפשם וירדפו ישראל אחריהם עד אנטיוכיא וישבו בשלום ויבזו בהם בזה הרבה מאד ויתקבצו זקני ישראל והחכמים ויבאו בית יי' ויברכו ויהללו את יי' המניח להם מכל אויביהם והמושיעם בעת צרתם תמיד והמקיים דבריו בהם ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא וגו הוא ברחמיו יעשה נסים ונפלאות עמנו בעת ובעונב הזאת כאשר עשה עם אבותינו.

שאלות

- השומרים חושדים בכוונותיה של יהודית, מדוע?
- האם החשד קשור לדעתכם בהיותה אשה?
- באיזה אופן משתמשת יהודית בנשיותה?
- יתכן שמהדהדים פה ברקע סיפורים מקראיים נוספים: סיפורם של יעל וסיסרא, סיפורם של שמשון ודלילה וגם הסיפור של רחב, כיצד משפיעים סיפורים אלה ברקע על תפיסתה של יהודית ועל החשד כלפיה?

